

Uroš Dujšin¹

Izvoz kao temelj strategije razvoja hrvatskog gospodarstva

“Organizacija ovog skupa za svaku je pohvalu jer je krajnji čas za zaustavljanje kretanja u pogrešnom smjeru kojim ide ova zemlja. Da je tomu tako potvrđuju redovite ankete o raspoloženju javnosti, prema kojima većina građana smatra da stvari ne idu dobro. Doduše, u posljednje se vrijeme (očito radi početka pregovora s Europom) raspoloženje nešto popravilo, ali nisam siguran hoće li sve to ispasti dobro: “europske vrijednosti” u europskoj su politici i te kako daleko od stvarnosti. Nažalost, naš mentalni sklop u tom kontekstu najbolje oslikava onaj vic kad Mujo i Suljo šeću Bečom i dive se građevinama i spomenicima. Na kraju Suljo kaže Muji: “... a kad pomisliš, Mujaga, da je sve ovo bilo naše dok smo mi bili njihovi!” Ja se tim povodom pitam: A kada ćemo mi jednom biti – svoji?

Vjerujem da uskoro nakon ovog tračka nade slijedi otrežnjenje. Razlog je očit: na svim rang-listama konkurentnosti i pogodnosti za poslovanje – Hrvatska tone. K tome, stanje u zemlji otežava visok stupanj njezine otvorenosti, koji drugima koristi više nego nama. Zato povećanje konkurentnosti i izvozna orijentacija postaju preduvjetom opstanka i na domaćem tržištu, jer razlika u domaćoj konkurentnosti i onoj u inozemstvu postaje zanemariva. Zbog toga je sve izrazitija i opasnost od bijega naših privrednika i postojećih radnih mjesta u inozemstvo, a sve zahvaljujući raskoraku između službenih proklamacija i zbivanja u praksi.

Još od prvoga programatskog članka o ekonomskoj politici u samostalnoj Hrvatskoj iz pera dr. Mate Babića u časopisu Banka

¹ Dr., sc., Vladimir Dujšin, Zagreb

ujesen 1992. govori se o izvoznoj orijentaciji zemlje. U stvarnosti je ona iznevjerena već Valentićevom stabilizacijom iz 1993., čije je osnovno obilježje bila politika aprecijacije tečaja radi zaustavljanja inflacije. Rezultat je toga poznat, i kao da je prepisan iz udžbenika: bujanje “šleper-ekonomije” i jačanje uvoznog i trgovačkog lobija na štetu proizvođača i izvoznika. Smjena vlasti 3. siječnja 2000. možda je i bila najbolja vijest na početku milenija za lorda Robertsona, ali ne i za hrvatsku privredu. Račanova je Vlada krenula u izgradnju “Čačićevih stanova” i “Čačićevih cesta” i zemlju lijepo i temeljito zadužila za 19 milijardi dolara. Ne dvojim o korisnosti tih investicija, ali – nakon što je sve to izgrađeno – postavlja se pitanje iz kojih će se prihoda vraćati učinjeni dugovi. Sigurno je samo jedno – to neće biti ni iz stanarina ni iz cestarina. Zato sadašnja Vlada muku muči s time kako sastaviti kraj s krajem, a to sigurno nije stanje koje ulijeva nadu. Uz stalnu visoku nezaposlenost, umjerenu stopu rasta i trideset postotni udio izdataka za socijalu u državnom proračunu, svijetla budućnost baš i nije na vidiku.

Što učiniti? Sada, kad smo se malo otrijeznili od naivnog neoliberalizma, očito je da mala zemlja u globaliziranom svijetu ima tri preduvjeta za opstanak: (1) razvijen mehanizam za amortizaciju vanjskih šokova, (2) učinkovite metode upravljanja procesom prilagođivanja i (3) izgrađene i učinkovite institucije kao preduvjet funkcioniranja države. Upravo tom elementu još od početka devedesetih godina međunarodne institucije pridaju posebnu važnost – bilo da se radi o siromašnim zemljama ili onima u tranziciji. Posljedice neizgrađenih institucija vidljive su i u nas u stvaranju alternativnih društvenih mehanizama: šverca, rada na crno, korupcije i organiziranoga kriminala.

U pogledu konkretnih mjera za ostvarenje izvozne orijentacije zemlje, smatram da bi trebalo aktivirati sljedećih šest smjerova akcije:

1. Ostvariti nužne makroekonomske uvjete za izvoznike. To znači: (a) izjednačiti visinu tečaja s paritetom kupovnih snaga, (b) kamatne stope izjednačiti s inozemnim, (c) poreznu presiju smanjiti bar na razinu u konkurentskim zemljama i (d) ostvariti paritet bruto-nadnica prema odnosima produktivnosti s inozemstvom. Time bismo izvoznike oslobodili osnovnih troškovnih opterećenja koja proizlaze iz makroekonomskih parametara.

2. Racionalizirati upravne postupke i regulaciju. S jedne smo strane preopterećeni regulativom, dok s druge strane zjape pravne praznine.

To je idealan teren za samovolju i korupciju. U buduću se ne bi smjelo dogoditi da se npr. za podizanje svinjca u nekom slavonskom selu traži – suglasnost Ministarstva kulture. K tome, upravni postupci predugo traju, što povećava troškove poslovanja.

3. *Temeljito revidirati rad pravosuđa.* Ako se godinama događa da se u nekim sudovima donose nezakonite presude iz ogluhe i time razvlašćuju vlasnici zemljišta, ako se događa da se jednom stečajnom upravitelju povjeri čak dvadeset poduzeća (koji zatim njihovu imovinu prodaje jednom te istom kupcu) ili ako supružnici (jedan odvjetnik, drugi sudac) ostvaruju imovinsku korist presudama za neučinjena djela, onda je očito da je tu nešto trulo.

4. *Krenuti u politiku reindustrijalizacije.* To se uspješno može učiniti razvojem novih, malih poduzeća za što postoje povoljni preduvjeti. Nema međunarodne smotre inovacija s koje se naši inovatori ne vraćaju s pregršt medalja. Njima treba pomoći – stručno i financijski – da svoje izume komercijaliziraju i tako pridonesu rastu proizvodnje i zaposlenosti. Jednako tako treba pružiti državnu pomoć malim poduzećima u usvajanju tehničkog napretka, bez čega nema konkurentnosti.

5. *Organizirati privrednike.* Mnoge su korisne inicijative propale jer nisu imale dovoljnu tehničku, financijsku, marketinšku i komercijalnu podršku u zemlji, a pogotovo ne u inozemstvu. Jedna od većih gluposti naših vlada bila je izjava nekadašnjeg ministra gospodarstva D. Šterna da poduzećima ne treba podrška i da se ona moraju afirmirati sama. Svuda u svijetu država i poslovna udruženja pomažu privrednicima u rješavanju tih problema pa to treba postati pravilo i kod nas.

6. *Voditi računa o nacionalnim interesima.* Nema smišljene politike praćenja stanja na domaćem tržištu pa se često uvozom stvaraju poremećaji na tržištu, a uvozi se i nekvalitetna roba. K tome se ne vodi računa o diskriminaciji hrvatskih izvoznika, koji trpe štetu od mjera administrativnog protekcijonizma. Nažalost, gotovo da i nema primjera retorzije s hrvatske strane, a ima i gorih slučajeva. Tako je Ministarstvo poljoprivrede svojedobno zabranilo uvoz govedine iz Austrije zbog opasnosti od kraljleg ludila, ali je istodobno iz te zemlje dopustilo uvoz – proizvoda od goveđeg mesa. Tome, očito, ne treba komentara.

Očito je da provedba takvog programa zahtijeva mnogo truda i vremena. Pri tome se tu nužno nameće problem političke volje za realizaciju takve akcije, tim više što je “deset godina stabilnosti tečaja i cijena” stvorilo snažne interesne grupe ovisne o uvozu. Tog “uvoznog lobija” bilo je i u Vladi: svojedobno je tadašnji ministar gospodarstva G. Fižulić, odbijao sve inicijative za korekciju tečaja jer bi se time smanjile realne radničke nadnice. Neugodna je koincidencija u svemu tome ta što supruga toga gospodina i danas ima veliko (i uspješno) poduzeće za trgovinu uvoznim igračkama. Toj pripovijesti o realnim nadnicama nasjeli su i neki sindikalisti, a ne vide, jadni, da su zbog visoke nezaposlenosti sindikati u prekarnoj pregovaračkoj poziciji. Uvoznom lobiju pripadaju, dakako, i svi trgovački lanci – pogotovo oni u stranom vlasništvu – kao i banke, kojima je najlakše kreditirati kupovinu stanova i uvozne potrošne robe. Znači li to da je borba za izvoznu orijentaciju Hrvatske uzaludna?

Možda i jest, ali ipak situacija nije bezizgledna – iako se treba pripremiti na oštru i upornu borbu idejama i tako aktivirati javnost i naše inertne političare. Vjeru u to daje nam sljedeća misao Johna Maynarda Keynesa: “Ideje ekonomista i političkih filozofa moćnije su nego što se to obično misli (...) Praktični ljudi, koji vjeruju da su izuzeti od bilo kakvih intelektualnih uticaja, obično su robovi nekog pokojnog ekonomista (...) Siguran sam da je moć skrivenih interesa u velikoj mjeri precijenjena u usporedbi s postupnim prodiranjem ideja.” Zato se nadam da će tom prodiranju ideja pridonijeti i ovaj skup.